

פרשת כי תצא

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
20:31	19:42	18:52*	י-ם
20:28	19:40	18:50	ת"א
20:30	19:42	18:52	חיפה
20:29	19:41	18:51	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 18:32

כימי קדם

ממנו תועלת ומצאתו בעת צרה, ואף על פי שהרע לך אחר כן צריך שתזכור לו מה שקדם, אמר יתעלה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וכבר התפרסם רוב מה שהרעו אותנו המצריים אחר כן. עכ"ל. הנה כאן הרמב"ם מתיחס למצוה נוספת, ויותר נכון לשתי מצוות נוספות שנמצאות גם כן בפרשתנו (כ"ג ח') לא תמעב אדמי כי אָחִיךָ הוּא לֹא תִמְעַב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ, ומבאר לנו שעם כל מה שהרעו לנו אלו האומות במשך הגלויות השונות, נצטוינו שלא לתעבם ולשונאם, והטעם לכך מפני שהיה לנו בזמן מן הזמנים איזה הנאה ממנו, ואסור לנו לשכוח את הטובה הזאת לעולם.

והנה מסיים הרמב"ם: ראה כמה מדות טובות למדנו מאלו המצוות. עכ"ל. וכשנתבונן נראה שהם שתי מידות עיקריות, האחת לרחם תמיד על קרובינו, והשנית אפילו אם אינו קרוב לזכור לו אם אי פעם עשה לנו מעשה טוב, ובעבורו בלבד לא נשנא אותו.

וגם אנחנו נלמד מכאן לעבודת חודש אלול בו אנו נמצאים, כידוע בכל הימים האלו אנו רוצים לעורר עלינו את מידת הרחמים, ולכן החודש הזה נקרא חודש הרחמים, ובאמת מתעוררים בו שלוש עשרה שערי רחמים, אלא שכדי למושכם עלינו מעבר לאמירת ה"ג מידות שמעוררת את שורשי הרחמים למעלה ממעל להשפיע עלינו, וכמו שאמרו רבותינו (ר"ה י"ז): ברית כרותה ל"ג מידות שאינן חוזרות ריקם, ישנה עוד אפשרות להשפיע מהרחמים עלינו במידה גדושה, וזאת על ידי שנתנהג באותן המידות שמתנהג הבורא יתברך עם בראויו, שהרי כל המידות הללו הם הנהגות של חסד ורחמים בהם מתנהג הבורא עימנו, ובעת שנדבק במידותיו, מידה כנגד מידה ינהגו עימנו.

והנה בספר תומר דבורה (פרק א') להרב הקדוש הרמ"ק, ר' משה קורדבירו זצ"ל, מבאר את המידות הללו הלכה למעשה אחת לאחת, והמעין יראה שהמידה השמינית היא יכבוש עוונותינו, שהקב"ה כובש עוונותינו ואינו נותן להם לעלות לפניו, וכך גם אנו צריכים להתנהג עם הבריות לזכור טובותם ולמחות עוונותם. והמידה ה"ג היא מימי קדם, והיינו שהקב"ה זוכר לנו ימי קדם, בהם כן התנהגנו כראוי, ומהם הוא מרחם עלינו, ומסיים הרמ"ק שזו המידה כוללת כל המידות כולם כמבואר בזהר (ח"ג קל"ד). וכאשר נתבונן שבשתי המידות הללו הח' והי"ג, נכללות בטעם המצוות שבפרשיותינו של ירושת הבנים ולא תתעב אדומי ומצרי, שלימדנו הרמב"ם, וליודעי ח"ן ידוע שאלו שתי המידות הם המזלות שמהם יורדים ומגיעים אלינו כל המידות דהיינו ההשפעות הטובות.

ולמעשה נלמד כ"ש וקל וחומר, ומה אם כלפי גוים כך מצווים אנחנו להתיחס כלפי אחינו בני ישראל על אחת כמה וכמה שמצווים אנו לאוהבם ולקרבתם, ולשכוח כל מעשיהם הרעים שהרעו לנו והציקו לנו, ולזכור רק מעשיהם הטובים, וכך ממש יתנהג עימנו הקב"ה וישפיע עלינו את כל י"ג מידות של רחמים, ואם לכך הגענו אז בודאי נזכה ביחד עם כל בית ישראל אחינו לשנה טובה ומבורכת, שנת חיים ושלום, ובעיקר שנת גאולה ברחמים. אמן.

פרשתנו פותחת בדין אשת יפת תואר, ומיד עוברת היא למצות ירושה, מצוה זו כבר אנו מכירים אותה מספר במדבר (תחילת פרק כ"ז), אבל הפעם התורה מדברת באופן אחר, כאשר יש לאיש שתי נשים האחת האהובה האחת שנואה, והבן הבכור נולד לשנואה, ואין האב מעונין ליתן לו את ירושתו ובודאי לא לתת לו פי שנים משאר אחיו שנולדו לו מאשתו האהובה, וכאן באה התורה וקובעת, וְהָיָה בְיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יְהִיָּה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל בְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יִפְרֵי לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם כָּלֵל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא רְאִישִׁית אֲנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה.

והרמב"ן (בהשגותיו על הרמב"ם מצוה י"ב ממנין הלאוין) מנה אותה למצוה בפני עצמה, והשיג על הרמב"ם מדוע לא מנאה אותה במנין המצוות, ובספר החינוך (מצוה ת') כתב שהרמב"ם סובר שהיא פרט בתוך מצות הירושה ואותה הוא כבר מנה. ואמנם אע"פ שהרמב"ם לא מנאה למצוה בפני עצמה, התיחס אליה בהרחבה בספרו מורה הנבוכים (ח"ג סוף פרק מ"ב) והסביר על ידה ענין מצות הירושה, ולהיות שדבריו חביבים ומלמדים אותנו את אחת המידות החשובות, נביא קטעים מלשונו ונבארם ונלמד לעניננו גם לחודש אלול, וז"ל הרמב"ם: ומדיני ממונות ג"כ הירושות, והם מדה מעולה, שלא ימנע האדם טוב ממי שהוא ראוי לו, ואחר שהוא הולך למות שלא יקנא בירושו ולא יפזר ממונו, אבל יניחהו למי שהוא יותר ראוי לו מכל בני אדם, והוא הקרוב לו יותר לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וכו', ויבכר הגדול שבבניו מפני שאהבתו קודמת, ולא ימשך אחר תאותו, לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו', וזאת המדה תשמרה ותחזקה זאת התורה הישרה מאד, ר"ל נשיאת פני הקרובים והטיב להם, כמו שאמר הנביא ועוכר שארו אכזרי, ודברי התורה בצדקות לאחיד לענייך. עכ"ל. והיינו שמפרט זה שמוזכר בפרשתנו למד הרמב"ם לכל ענין מצות הירושה שלא יתאכזר לקרוביו וירחקם, אלא אדרבה יאהבם ויקרבם, וירעיף מטובו עליהם.

וממשיך הרמב"ם בענין זה וכותב: והחכמים ז"ל משבחים מאד מדת האדם שיהיה מקרב את קרוביו ונושא את בת אחותו, וכבר הודיעתנו התורה בזאת המדה הפלגה גדולה מאד, והוא שהאדם צריך לישא פנים לקרוביו ולקרב מאד כל מי שיש לו עמו אחוה. ואפילו חטא לו וחמסו, ואפילו היה הקרוב הוא בתכלית השחיתות אי אפשר לו מבלתי שישא פנים לקרובו. עכ"ל. כאן מלמדנו הרמב"ם דבר עצום, שאפילו שהאדם אינו הכי הגון, ולא עוד אלא שגם עימו נוהג בחוסר הגינות, תמיד צריך לקרב אותו ולישא לו פנים, ונראה שכונת הרמב"ם למה שאמרו רבותינו (ב"ב קל"ג): שלא יתעסק אדם בהעברת ירושה אפילו מן רע לבן טוב. [וכנראה שזו היתה כונת יצחק ברצותו ליתן את הבכורה לעשו, שאע"פ שידע ממעשיו הרעים לא רצה להעביר ממנו את הבכורה, רק כאשר שמע שעשו מכר את הבכורה, אז שמח בברכה שנטל יעקב כדן וכשוהר].

והנה הרמב"ם מביא ראיה לדבריו וז"ל: אמר יתעלה לא תתעב אדומי וגו', כן כל מי שהצטרפת אליו יום אחד וכל מי שקבלת

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הנהגות לחודש אלול (המשך, סליחות ו"ג מידות)

האדם מכויין יותר, וגם הוא יודע בדיוק על מה הוא עונה, ומעורב עם הצבור בסליחות. [ואולם במקום שעונים אמן, אם אומר עם השליח צבור לא יענה אמן אחריו שנחשב כעונה אמן על עצמו].

יג. בפיוט "עשה למען", יש מן הקהל העונים "עשה", ויש מן הקהל העונים "אמן", ולכל אחד יש על מה לסמוך, אבל הנכון יותר לענות אמן, שהרי זו בקשה וראוי לענות אחריה אמן, ואילו העונים עשה הם רק משתתפים בבקשה ואין מי שעונה עליה אמן לקיימה. ובפיוט "אבינו אב הרחמן" הנאמר לקראת סוף הסליחות, בשני הבתים הראשונים יענו "הושיענו למען שמך" בלא ו', שהכל בקשה אחת, ועל שאר הבתים יענו "הושיענו למען שמך" בתוספת ו', שכן הם שתי בקשות. [ואמנם הבית השלישי בצר לנו קראנו, אע"פ שאינו בקשה בפני עצמה, מ"מ הוא אמירה בפני עצמה, שמודיע לה' שבעת צרה פנינו אליך, ולכן יכול לומר "הושיענו", שנוסף על האמירה הזו אנו מוסיפים בקשה].

יד. לפני הפיוט "אליך ה' נשאתי עיני", נוהגים לומר רחמים פשוטים בקשנו ממך וכו' אנא ה' וכו', ושוב אומרים חיים טובים שאלנו ממך וכו', אנא ה' וכו', ויש המקצרים את שתי הבקשות ואומרים רחמים פשוטים וכו' ומיד לאחריו חיים טובים וכו' ולאחריו אומרים פעם אחת את הבקשה אנא ה' וכו'. ויש המקצרים עוד יותר ומשלבים את שתי הבקשות יחד ואומרים רחמים פשוטים וחיים טובים בקשנו ושאלנו ממך וכו', אנא ה' וכו'. והנכון יותר הוא לומר את שתי הבקשות כמות שהם כתבות בכל הסדורים ובכל המחזורים, ואדרבה זכות היא לאדם לבקש פעמים מאת ה' שירחם עלינו, וכבר כתב הראשונים (רא"ש ר"ה פ"ד סי' י"ד, טור סי' תקפ"א) שכל המרבה לבקש רחמים באלול זכות היא לו. [ואמנם מה שכתב בילקוט יוסף (תפלה ב' נוסחאות התפלה אות קס"ו) שכך היה מנהג מרן הגרע"י זצ"ל, לו בלבד ראוי לנהוג כן שהיה מנצל כל רגע ממש לעסק התורה, אבל אנו אם נקצר בחצי דקה את הסליחות האם ננצל אותה לעסק התורה, והלואי שנישן בזמן הזה ולא נדבר. וכן אני אומר באופן כללי על כל הקיצורים של הרב זצ"ל בסליחות, שישנם הרבה פיוטים שלא נהג לאומרם, שה"ו לא היה מיקל בסליחות אלא היה מחמיר גדול בעסק התורה, ואין ללמוד ממנו להמון העם, ורק מי שמכיר את עצמו באמת שהוא מנצל כל רגע לתורה ינהג כן, אבל אנו מוטב לנו שנרבה בתפלה, וכבר אמרו עלינו רבותינו (ברכות כ"א.) ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו].

טו. עם כניסת חודש אלול נפתחים שלוש עשרה שערים של רחמים, [כמבואר בזהר ח"ב דף קעז ע"א ע"פ פירוש הרמ"ז ע"ש, וכ"כ רבנו האר"י (שער רוח הקודש יחוד ט"ז) ולכן כתב תיקונים המיוסדים על י"ג מידות רחמים לאומרם בחודש אלול]. ולכן נוהגים להזכירם בסליחות חמש פעמים, וכבר אמרו רבותינו (ראש השנה י"ז:) אמר רב יהודה ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם. ומנהג רע מצוי אצל הפיטנים שהם מאריכים בניגונים בפסוקים שלפני הי"ג מידות וכשמגיעים ל"ג מידות הם רצים באמירתם, והפכו את בזה את העיקר לטפל, שהעיקר הוא הי"ג מידות.

טז. סדר הסליחות לפי נוסח הספרדים יש בו י"ב אלפא ביתות, והם מסודרים ע"פ י"ב פרצופים עליונים, והם עיקר הסליחות, ולכן כשצריך לדלג באמירת הסליחות מחמת חוסר זמן וכיו"ב, לא ידלג מאותם סליחות הנאמרים על סדר האלף בית שיש בהם סוד גדול. [ואע"פ שבספר חזו"ע (ימים נוראים עמ' ל"ג) כתב שאם אין זמן ידלגו כמה פיוטים וכלל בתוכם פיוט אליך ה' נפשי אשא, נראה לי שלא בדוקא כתבו, שהרי פיוט זה הוא אחד מ"ב אלפא ביתות (האלפא ביתא האחת עשרה), וכאמור לפי הסוד לא נכון לדלג עליה].

יז. האומרים סליחות בחצות הלילה, בפיוט "רבנו של עולם" הנאמר לפני הוידוי, יאמרו בלילה "בתוך" אשמורות ולא לסוף אשמורות, (ילקוט יוסף תפלה ב, נוסחאות התפלה אות קס"ב), שהרי חצות לילה הוא אמצע האשמורות (וכמבואר בברכות ג:), וכמו כן אם לא ישן ובא לומר סליחות בחצות, נכון יותר לומר, לילה "אבוא" להודות, ולא לילה "אקום" להודות. [וכן אנחנו אומרים בנוסח הסליחות שבתפלת ערבית של ליל כפור, ואולם גם לשון "אקום" נכון, שקם מלימודיו או משאר מעשיו לומר את הסליחות, אך לשון "אבוא" נכון יותר]. ואלו האומרים סליחות אחר עלות השחר, ואפילו התחילו קודם עלות השחר אבל בהגיעם אל הוידוי כבר עלה השחר, וכ"ש אלו שאומרים ביום ממש, לא נכון לומר אז את הפיוט "רבנו של עולם", שכולו מסודר על הלילה. [ולכן אינו מובא כלל בתפלות יום הכפורים רק בלילה].

יח. אם אומר את הסליחות בסמוך לתפלת שחרית, לכאורה עדיף היה יותר שידלג לגמרי את הוידוי, ואע"פ שהוידוי הוא אחד מהי"ב אלפא ביתות, מ"מ עדיף שידלג בכדי שלא יעבור על דברי הגמרא (יומא פ"ו:) שלא יתודה וישוב ויתודה בסמיכות פעם אחר פעם, ואולם מצאתי בלבוש (סימן תקפא) שכתב על המתפללים מיד אחר הסליחות באשמורת, וז"ל: וכשיאיר היום מתפללין כבשאר ימי החול וחוזרין ונופלין אחר התפלה, אף על פי שנפלו באשמורת, שתפילה אחרת היא זו. עכ"ל. ולפי טעמו א"כ בכל סליחות ותפלה הסמוכים יש לומר את הוידוי בשניהם, שהיא תפילה אחרת ובכל אחד יש צורך בפני עצמו. [וכעין זה כתבנו בהלכות תפלת שחרית גליון 39 הלכה פ"ה, ואולם בגליון 80 הלכה י"א כתבנו שלא לומר יודוי בתיקון חצות שקודם התפילה, ואינו קשה, ששם אין חיוב כלל לומר יודוי קודם תיקון חצות, מה שאין כן בסליחות ובתפילה שבשניהם יש ענין לומר את הוידוי].

יט. בתחילת הסליחות ישנם פסוקים המעוררים את הלב לתכלית אמירת הסליחות והתקרבות לה', ונהגו שהשליח צבור אומר חצי פסוק והקהל משלימו, והטוב ביותר הוא שהשליח צבור והצבור יאמרו את כל הפסוק, והשליח צבור יגביה קולו בחצי הראשון והקהל יגביהו קולם בחצי השני. וכן ישנם קטעים שהשליח צבור אומרם לבדו וצבור עונים אחריו "בדיל ויעבור" או "עננו" ו"ענינו" וכיו"ב, וגם בזה ראוי לכל אחד ואחד לומר את כל התפלה עם השליח צבור, שבכך